

A hallócsontok is csontok

Winkler Gábor: Barangolás az operák világában

A szemek és fülek gyógyító pihentetésére tévézés helyett operába is lehet menni. Az orvosok között sokan élvezik a zene gyógyító sugárzását, számosan az operát is kedvelik.

A hallócsontok és ízületeik multimédiás tanulmányozásának egyik kellemes módszere, ha valaki operába megy, és a látvány meg a zene művészi egységben oldja fel a napi munka folytán tépett idegszálak spasztikus csomóit. Örömmel mentem hát a Magyar Rádió Márványtermébe Dr. med. habil. Winkler Gábor D. Sc. új könyvének: „Barangolás az operák világában” sajtótájékoztatójára március 17-én. A színvonalas munka a Tudomány Kiadó gondozásában jelent meg, és Guti Péter ügyvezető mutatta be.

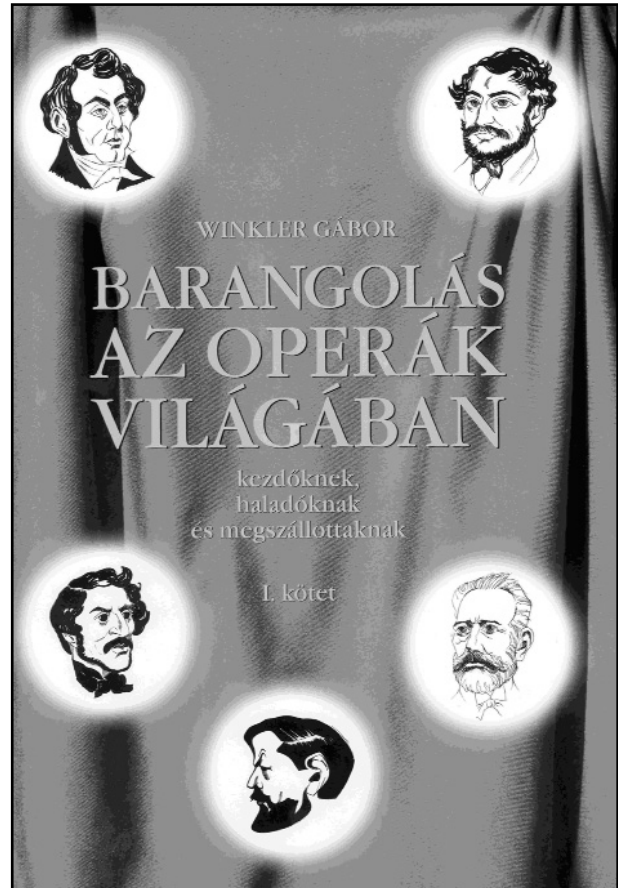
A háromkötetes könyv most megjelent első kötete is olyan, mint egy igazi opera: egyszerre gyönyörködteti a kezdőket, a haladókat és a megszállottakat.

Bár gyakran hangoztatott vélekedések szerint az opera válságban volna. Szinetár Miklós a könyv ajánlásában azt írja, hogy például az elmúlt év november hónapjában a Magyar Állami Operaházban és az Erkel Színházban 48 000 néző élvezte végig az operaelőadásokat. Csak Németország több mint 100 városában játszanak operát, és a világban is egyre jobban hódít ez a csodálatos műfaj. Újabb és újabb fiatal arcok tűnnek fel a színpadokon, újabb és újabb százezer fiatal ül a nézőtéren. Nő a kiadott lemezek száma, videón, DVD-n is hódít az opera, és anyyi már a nyári operafesztivál, hogy szinte lehetetlen számon tartani őket.

Van valami különleges, varázslatos tulajdonsága ennek a műfajnak. Megérint az emberben valamit, ami legbelül van, és amit nem lehet néven nevezni. Mert ez a műfaj egyszerre mutatvány és gondolkodásra csábító feladvány, szinte cirkuszi attrakció, ami a sportaréna hangulatával párosul, de ugyanakkor a legintimebb megszólalás is, ami mindenkiből kihoz valami személyes, sőt, valami ősi emléket, valami szóban nehezen leírható lelki folyamatot. És ezért jelennek meg újabb és újabb könyvek a műfajról – mint például ez a meghökkentő mű. Igen, meghökkentő, mert az információk ilyen bősége ritkán árasztotta el az olvasót. Olyan sok adatot, érdekességet, körülményt, személyt, színházat ismerünk meg, amire eddig talán nem volt példa az operáról szóló ismertető könyvek tömegében. Olyan ember írta, aki a műfaj szerelmese, aki ezt a szerelmet egyesítette a szorgalmas kutatással és személyes reflexióival, s így hozza közelebb olvasóihoz szeretete tárgyát.

Az opera alkotói és befogadói ajándékot kaptak – fogadjuk szeretettel.

„Lecturis salutem!”, „Köszöntjük az olvasót!” – e megszólítással ajánlották egykor leendő közönségük figyelmébe munkáikat a szerzők. E szavakkal köszönti a szerző is az operával még csak most, vagy ezután ismer-

kedőket, a leendő operabarátokat, a jelen operalátogatóit, a műfajt elmélyülten ismerőket, értőket, a hanglemegyűjtőket, s mindazokat, akiket a zene e területe már megérintett, meghódított, vagy most készülnek e sajátos világ megismerésére. Ezt a könyvet egy operabarát írta (ha szabad ilyet mondani a műfajt megszállottan szerető orvosról), aki bár nem képzetlen a zenében (másképpen évtizeden át tanult zongorázni, tanult zeneelméletet és -irodalmat, játszott kamarazenét, foglalkozott klasszikus énekkel is), de nem hivatásos, zenével foglalkozó szakember. Az élet egészen más területéhez köti választott hivatása: orvoskollégánk belgyógyász osztályvezető főorvos, a Semmelweis Egyetem med. habil. magántanára, az orvostudományok doktora.

A zenei világ e szeletét maga is operába járva, könyveket olvasva, hanglemezeket hallgatva és ismertetőiket át tanulmányozva ismerte meg, éppen ezért személyes tapasztalatait felhasználva tesz kísérletet arra, hogy áttekintést adjon az operairodalom egy részéről. Ezért is került a „Barangolás az operák világában” főcíme a választás, jelezvén, hogy a munka nem szokásos operakalauz, több is, kevesebb is annál. Konkrét adatokra támaszkodó

személyes hangú vezérfonal az operairodalom egy szeletének megismeréséhez. A könyv azon műveket mutatja be, amelyek a ma operajátszásának, operafelvételének döntő részét teszik ki a XVIII. század utolsó éveitől kezdve a XX. század feléig, de korántsem teljességre törekvő lexikon. Igyekszik külön megszólítani a műfajjal csak most ismerkedőket (számukra alapszövegeket nyújt), a rendszeres operalátogatókat (elsősorban nekik, hozzájuk szólnak az érdekességeket felölelő, a művek keletkezéstörténetével, előadási hagyományával foglalkozó fejezetek) és a hanglezárást, vagy a hallott-megismert műveket otthon is hallgatni szándékozókat.

A szerző hat éves korában volt először operában, most csodálkozásának ad hangot, hogy sokan mennyire nem ismerik a zeneirodalom e szeletét. Akkor viszont segíteni kell, hogy aki szeretné, megismerhesse e műfaj szerzőit, műveit, sajátosságait, kapcsolatait a művészetek más ágával, történelmi eseményekkel, személyekkel. Az operairodalom összekötő kapocs a zene-, a színház-, sőt, bizonyos vonatkozásokban a kultúrtörténet technikai ága között, mindenekfelett azonban zene, nagyszerű öröm- és kikapcsolódási forrás.

Az operairodalommal kapcsolatos tények, adatok legfőbb tárháza az operakalauz. Így jutott el a szerző ahhoz az elhatározáshoz, hogy nekifogjon egy olyan zenei „be-dekker” írásához, ami útmutatást jelent az operába készülőknél, kellő mélységű információt tartalmaz, de nem terheli meg a művel – vagy a műfajjal – először találkozókat, ugyanakkor érdekes; felidéz előadási hagyományokat, rámutat esetleges változatok létrejöttére, eligazít az azonos című vagy témájú, de más-más szerző által, esetenként más-más korban írt művek között. A könyv összeállításakor három kérdést tartott szem előtt: szükség van-e ilyen új típusú operaismeretőre, avagy a fenti elvárásoknak a jelenleg hozzáférhető munkák is megfelelnek? Mit és milyen arányban tartalmazzon egy mindenki által hasznosan forgatható útmutató? Hogyan lehet egy ilyen kiadvány egyszerre napi műsorokhoz és általános műfaji iránytű?

Operakalauzok eddig is léteztek. Ezek a munkák többségükben a napi tájékozódás szolgálatával íródtak, vagy a műfaj külsőségeit, illusztrálását állították a középpontba. Nem kétséges, hogy – különösen a régebbi kiadású operaismeretőknek – igazodniuk kellett a rendszeresen műsoron tartott művekhez, a hazai operaházak repertoárszínház voltából adódó kényszerű keretekhez, a színházlátogató közönség alapismereteihez. (És akkor még nem említettük a politikai-ideológiai „tisztán tartásból”, a határok kulturálisan is lezárt voltából adódó korlátokat, elég, ha Kienzl Bibliás emberére, vagy Halévy Zsidónőjére utalunk. Mára ezek az akadályok elhárultak ugyan, de felnőtt két olyan generáció, amelynek közvetlen ismereteiből a zeneművek egy csoportja a felsorolt, vagy más hasonló okok folytán kimaradt.)

Napjainkra a világ e tekintetben is kitágult. Általánossá vált az operák eredeti nyelven történő színrevitele (jobb is, hiszen az énekelt szöveg sok esetben még anya-

nyelven sem érthető). Mind jobban terjed a „staggione” rendszerű operajátszás, azaz egy-egy mű előadására szerződött művészek szerepeltetése, így egyre több régen nem játszott zenemű kerül színpadra. E változásokkal a ma hozzáférhető operakalauzok döntő része nem tud lépést tartani. Elérkezett az idő a strukturált, minden eddiginél átfogóbb ismeretanyag közreadására.

Egy ilyen strukturált szerkesztésű munkának egyszerre kell utat találnia a kezdő, a gyakorlott és az elmélyült operalátogatóhoz. Meg kell felelnie azok igényének, akik csak az alapvető információkra kíváncsiak (ki írta, mikor keletkezett a mű, milyen történelmi korban játszódik, valós vagy kitalált esemény képezi-e alapját, miről énekelnek, mennyi ideig tart, hány szünet várható). Meg kell felelnie továbbá azok igényének is, akik meglévő ismereteiket pontosítani szeretnék (ismertebb részletek, a zene jellegzetességei, a mű előadási hagyományai, az előadási és a hanglezárásváltozatok eltérései), és azoknak is, akik lexikális ismereteket várnak. Az operahallgatás ma többnyire már nem csak előadási jelenlétet jelent, magába foglalja a mű CD-n, DVD-n, hanglezáráson, videokazettán, esetleg magnószalagon való felidézését is. Nagy csalódás érheti azonban a vásárlót, ha a kiadvány nem azt, nem úgy közvetít, ahogy az ő emlékezetében él. A jó operakalauz tehát vásárlási tanáccsal is segít, melyik kiadást vegye, ha érdekes előadást, vagy a mű valamelyik változatát kívánja megismerni, hogyan juthat hozzá. Egy fontos további szempontnak tartom, hogy az érdeklődő a zeneszerző azon műveiről is információhoz jusson, amelyek nem tartoznak a rendszeresen műsoron tartott darabok közé. Csak így derülhet ki például, hogy a nálunk – sokszor még műsorfüzetben is olvasható „tájékoztató” szerint – „egyoperás” szerzőként elkönyvelt Leoncavallo vagy Mascagni számos kitűnő operát komponált.

Az a munka, amelyik az előzőekben összefoglalt vállalásokat egyaránt teljesíti, egyszerre lehet a napi tájékozódásban segítő, szoros értelemben vett „kalauz”, és általánosabb ismereteket tartalmazó, elmélyült olvasásra és megismerésre lehetőséget nyújtó kézikönyv.

Egy ilyen könyvnek azonban három tényező feltétlenül határt szab: az egyik a rendelkezésre álló terjedelemben, a második az elkészítéséhez szükséges idő, a harmadik az operairodalom rohamosan növekvő tárháza: egyrészt új művek születése, másrészt elveszettnek hitt darabok felbukkanása. Szükséges hát, hogy maga a szerző jelölje ki munkája kereteit.

A jelen esetben ez a XVIII. század második és a XX. század első fele közötti időszak, azaz napjaink operajátszásának legnagyobb hányada. A választott időszakon belül is súlyoz, döntően a francia és az olasz opera világra fókuszál. Ha azután Winkler kolléga műve kedvező fogadtatásban részesül, s igény mutatkozik a könyv bővítésére, egy újabb kiadásban m'ra is sor kerülhet.

Az Osteológiai Közlemények olvasóinak jó szívvel ajánlom, vegyék kezükbe e szép kiállítású könyvet. Magam le sem tudtam tenni, és azóta minden este beveszek belőle egy adagot.

Mester Ádám dr.